

Ochrana klimatu a česká veřejnost

Stručné shrnutí postojů české populace k otázkám změny klimatu

Průzkumy mapující podrobněji postoje veřejnosti k problematice klimatu byly realizovány teprve v posledních dvou letech. Přinesly však převážně pozitivní obraz české veřejnosti.

Obecně o české populaci platí, že si většina české veřejnosti změnu klimatu uvědomuje a považuje ji za naléhavou hrozbu, kterou je třeba řešit. To si myslí lidé takřka bez ohledu na věk, pohlaví či politickou příslušnost.

Navzdory tomu jsou však faktické znalosti o problému a možných řešeních chatrné a mlhavé. Obecně lidé podporují řešení a opatření, která nebudou mít negativní vliv na jejich životní standard a která je finančně nezatíží. Řešení očekávají spíše od státu či Evropské unie, zatímco jen menší část vnímá svou osobní odpovědnost za boj proti klimatické změně.

Spíše negativně se veřejnost staví k jakýmkoli akcím typu stávkový či blokády, nicméně neziskové organizace vnímají spíše pozitivně.

Ve srovnání s Evropou jsou postoje české veřejnosti k hrozbě klimatických změn vlažnější, nicméně nijak zásadně a zvláště v posledních letech nastal ve vnímání české populace citelný posun.

Novinkou posledních let a, to nejen v Česku, je vědomí, že se příští generace budou mít hůře, než generace předchozí. Ve vztahu ke klimatu se to projevilo v níže uvedeném průzkumu Fakulty sociálních studií z roku 2021. Podle něj si více než 60 procent lidí myslí, že nastupující generace budou žít v horším světě, než žijeme dnes. Podobný trend lze najít také v zahraničních průzkumech, kdy třeba ve Spojených státech zastává podobné stanovisko 70 procent [dotazovaných](#) a mezi hlavními hrozbami budoucnosti zmiňují stav klimatu, kdy tuto hrozbu vnímají zvláště citlivě mladší [generace](#).

Problém budoucnosti se však netýká „jen“ klimatu, ale celkové důvěry v hypotézu, že se stav světa zlepšuje a budoucí generace se budou mít [lépe](#) než ty současné. Na tomto přesvědčení stála celá modernita a průmyslový věk. Tato hypotéza prakticky končí, kdy v ní lidé nejen nevěří, ale vůbec poprvé dochází minimálně v západních zemích k tomu, že se mladší [generace](#) mají ekonomicky [hůře](#) než ty [starší](#). Lze předpokládat, že si tohoto trendu brzy všimneme také v České republice, minimálně třeba v souvislosti s krizí bydlení. Nicméně to už je jiné téma. Podstatná je však i pro otázky řešení klimatu celková skepse nejen české společnosti vůči budoucnosti.

Jak průzkumy fungují

Jelikož se nemůžeme zeptat každého člověka, to se děje jen u Sčítání lidu, bytů a domů, dělají se průzkumy na vzorku, který má nejčastěji okolo tisíce respondentů. Teoreticky platí, že čím větší vzorek, tím přesnější budou výsledky. Tato přesnost se však od určité velikosti vzorku roste jen mírně, a proto se obvykle nevyplatí dělat vzorky větší než 1000 - 1500 respondentů. Nezáleží přitom, zda se jedná o populaci České republiky nebo Německa. Čísla jsou stejná. Cílem je zachycení rozdělení postojů v populaci a k tomu vzorky okolo [1000](#) osob obvykle stačí. Větší dávají smysl tehdy, pokud chceme získat podrobnější informace o menších skupinách (to se týká také dvou českých průzkumů ke klimatu, které pracují s většími soubory).

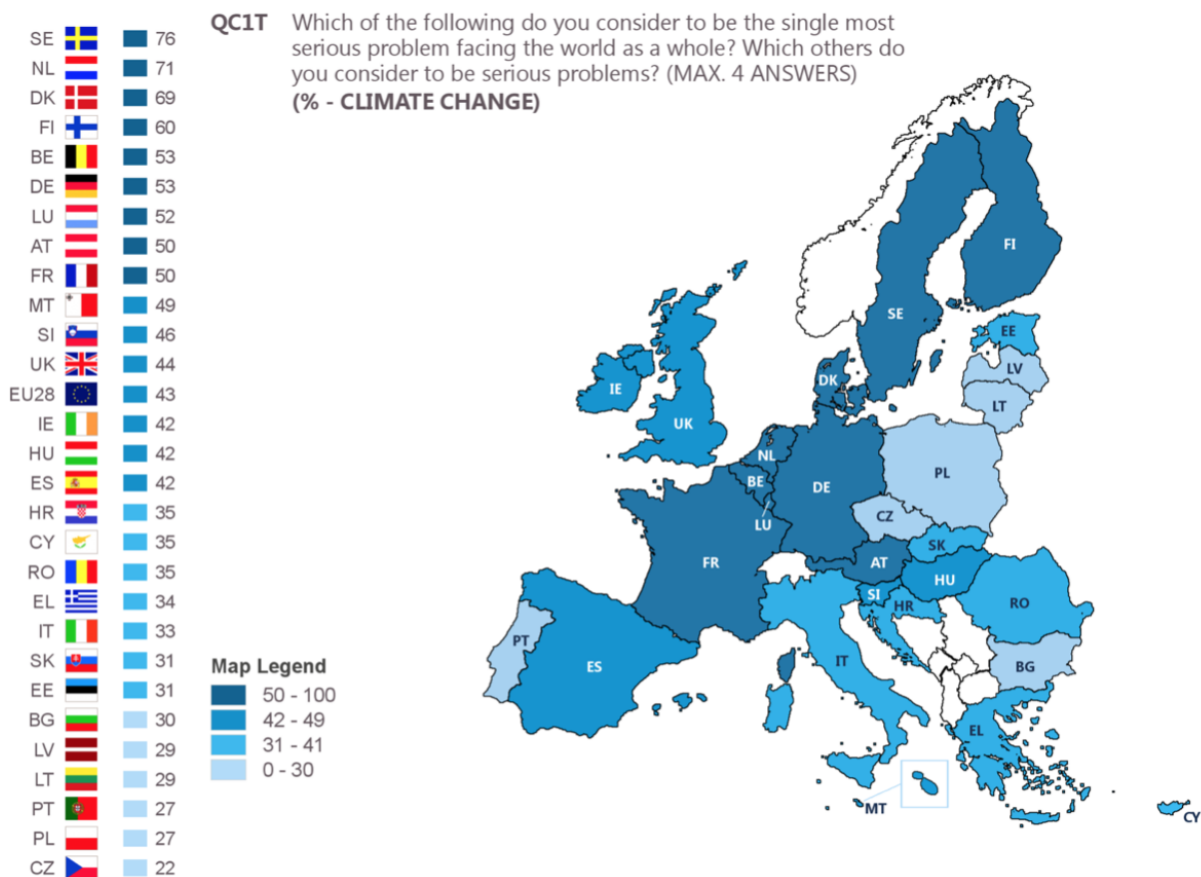
Problém kvantitativních průzkumů je, že máme odpovědi pouze na otázky, které výzkumníci lidem položili. Nevíme také, zda si všichni představují pod stejnými pojmy totéž: většina lidí souhlasí s tím, že je nutné chránit přírodu. Jenomže někdo rozumí přírodou uklizený smrkový les a jiný zase boubínský prales. Proto ani z celkové shody, že lidé považují změnu klimatu za problém, nevyplývá shoda, zda a jak tento problém řešit.

S rezervou je třeba brát rozložení odpovědí na komplikovanější dotazy, na které lidé často vůbec poprvé hledali svou odpověď (uhlíkové daně, neutralita, apod.). Je totiž pravděpodobné, že by odpovědi na základě dalších informací pozměnili, a tak jako u klimatu se názory veřejnosti budou posouvat. Veřejné mínění není statická a neměnná věc, jak nám ostatně ukazují pravidelné předvolební průzkumy.

Z kvantitativních průzkumů známe odpovědi na položené otázky a máme představu o tom, jak jsou tyto odpovědi rozloženy v populaci. Z toho ale nevyplývá, že bychom věděli, co si myslí jeden konkrétní člověk, váš soused, starosta nebo řidič autobusu. Statistika poskytuje obecné informace o populaci, nikoli o konkrétním člověku.

Srovnání s Evropou

Během uplynulých několika let došlo k velkému posunu ve vnímání naléhavosti klimatických změn. Ještě před pěti lety patřili Češi k největším klimaskeptikům Evropy.

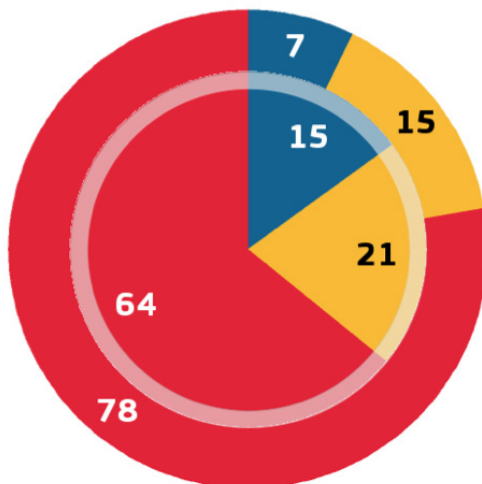


(Obrázek z roku 2017: Češi jmenovali klimatickou změnu mezi nejzávažnějšími světovými problémy vůbec nejméně často v Evropské unii. Zdroj: Převzato z Eurobarometer 2017.)

V současnosti sice za evropským průměrem stále pokulhávají, nicméně rozdíly obvykle nejsou příliš dramatické. Například podle průzkumu [Eurobarometru](#) z roku 2019 považovalo 71 % českých respondentů změnu klimatu za závažný problém. Evropský průměr u této otázky byl 79 %. O dva roky [dříve](#) souhlasilo se stejným tvrzením ve stejném průzkumu 57 % českých respondentů (v roce 2021 pak 64 %, do výsledků se však promítla změna metodologie a epidemie, kterou lidé považovali za vážnější hrozbu).

QB2 And how serious a problem do you think climate change is at this moment? Please use a scale from 1 to 10, with '1' meaning it is "not at all a serious problem" and '10' meaning it is "an extremely serious problem".

(%)



EU27 Outer pie

CZ Inner pie

- Total 'Not a serious problem' (1-4)
- Total 'A fairly serious problem' (5-6)
- Total 'A very serious problem' (7-10)
- Don't know

EU27		CZ	
2021	2021-2019	2021	2021-2019
7	+ 1	15	+ 7
15	+ 1	21	+ 1
78	- 1	64	- 7
0	- 1	0	- 1

(Češi se ve vnímání - vnitřní kruh - závažnosti změny klimatu přiblížili evropskému průměru - vnější kruh. Zdroj: převzato z Eurobarometer 2021)

České průzkumy

V roce 2020 a 2021 byly publikovány dva rozsáhlé průzkumy, které se věnovaly postojům české veřejnosti ke klimatu. Jeden byl zpracován pro Český rozhlas, druhým je projekt Katedry environmentálních studií FSS MU. Ten je navíc dlouhodobý a zachycuje také posun veřejnosti mezi léty 2015 a 2021.

Podle výzkumu Českého rozhlasu (dále ČRO) si 93 % veřejnosti myslí, že se klima mění a 85 % souhlasí s faktem, že je tato změna způsobena lidskou činností. Podle výzkumu Katedry

environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (dále FSS), je odpověď na první otázku 76 % (v roce 2015 to bylo jen 52 %) a na druhou 70 %. Rozdíly mohou být dány odlišně položenou otázkou, jinou dobou sběru dat a metodou sběru. Podobná čísla přinesl také průzkum agentury [STEM](#) z roku 2020.

O samotné změně klimatu a příčině v podobě lidské činnosti tak má veřejnost v podstatě jasno. Nezáleží ani příliš na tom, jak jsou respondenti staří, jaké mají pohlaví, vzdělání nebo kde žijí. Rozdíly v odpovědích nejsou dle obou průzkumů příliš výrazné. Z toho také vyplývá, že není nutné změnou klimatu příliš děsit. Lidé už se bojí. Chybí jim však pozitivní řešení.

Výzkum Českého rozhlasu - 2020

Podle výzkumu "Česká společnost 2020 - klimatická změna," který byl zpracován pro Český rozhlas (dále jen ČRo), jsou klimatické změny s rostoucím příjmem vnímány jako méně závažné. Lidé vnímají problémy silněji, pokud je vnímají ve svém bezprostředním okolí. Za největší hrozby tak v posledních letech považovali sucho, stav lesů a zásoby pitné vody.

	PŘESVĚDČENÍ	ZNEPOKOJENÍ	NEJISTÍ	SKEPTIČTI	KRITIČTI
JISTOTA: Míra (ne)jistoty, že změna klimatu je způsobena člověkem a bez změny lidské činnosti je pro nápravu nutná:	určitě	asi ano	asi ano	asi ne	určitě ne (+část asi ne, pokud nechtějí řešit)
NALÉHAVOST: Je třeba začít hned, v budoucnu, nebo není třeba začínat:	teď	teď	někdy jindy	někdy	Nikdy
VELIKOST SKUPINY:	34 %	22 %	19 %	16 %	9 %

(Míra přesvědčení a jistoty ohledně změny klimatu. Zdroj: převzato z výzkumu pro ČRo 2020.)

Na druhou stranu - lidé spíše nepředpokládají, že by klimatické změny měly bezprostřední vliv přímo na ně. Očekávají, že změny budou dramatické jindy a jinde. Podle 86 % respondentů bude mít změna klimatu závažný dopad na svět, ale jen 39 % si myslí, že bude mít závažný dopad na ně či na jejich blízké.

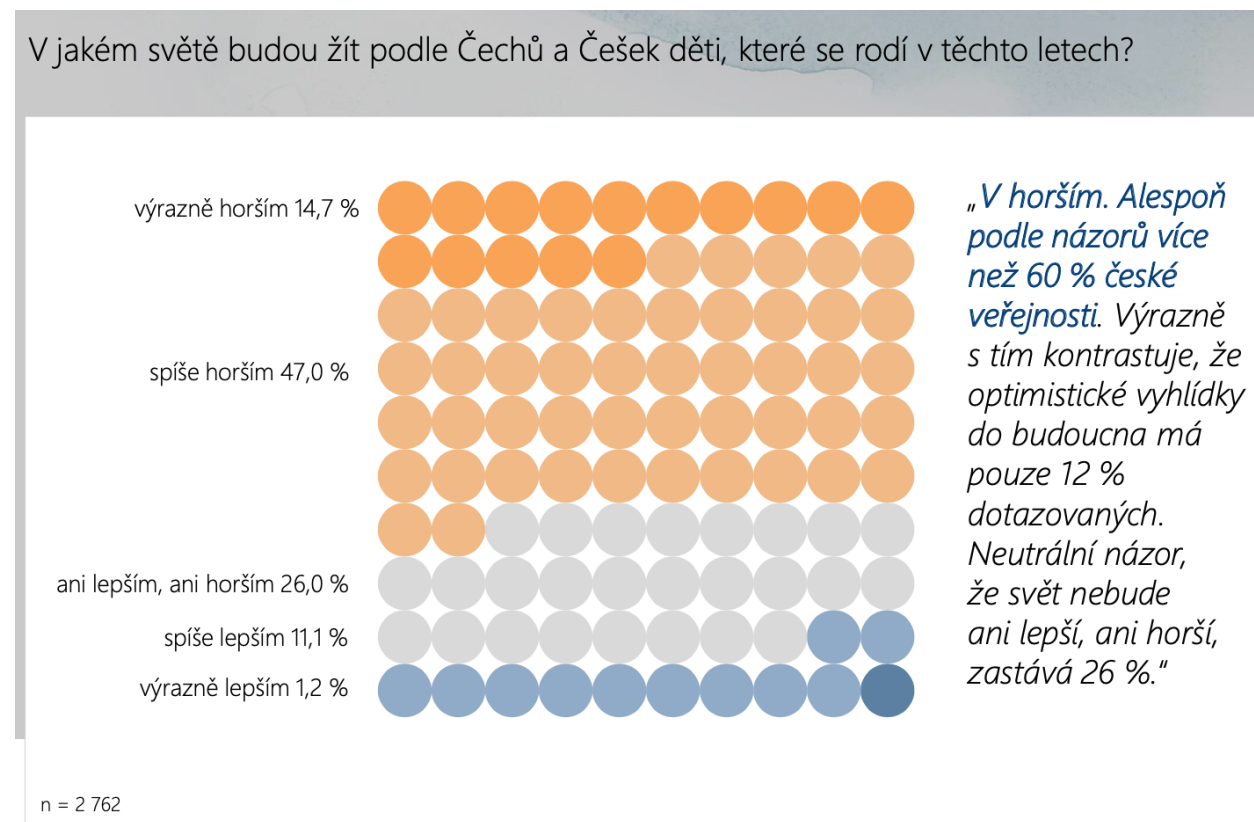
Největší obavy dle průzkumu pro ČRo se týkají dopadů na ekonomiku a současně je právě tato oblast vnímaná jako příležitost, jak českou ekonomiku a průmysl modernizovat.

Lidé jsou ochotni se omezovat ve spotřebě elektřiny a možná obecněji tam, kde by z toho mohli současně profitovat a nejméně se chtějí omezovat v oblastech, kde je jejich osobní uhlíková stopa vysoká - lidé často cestující letadlem nechtějí omezit své létání, obdobně je to pak u těch, kdo jezdí autem či topí fosilními palivy. Averse také panuje vůči opatřením, která jsou namířena vůči produkci a konzumaci masa.

Rozpolcenost veřejnosti panuje u otázek, které směřují k omezování těžby a spalování uhlí, a to podle obou výzkumů. Nejistá si je veřejnost také u otázek týkající se zdanění leteckého paliva. Nicméně tato nerozhodnost odkazuje spíše k absenci informací, na základě kterých by tato opatření posoudili. Různé informace však mohou veřejnost posouvat různým směrem.

Výzkum FSS - 2021

Podle výzkumu "České klima 2021," který realizovala Katedra envirometnálních studií FSS MU ve spolupráci s Green Dock, z.s. (dále jen výzkum FSS), lidé očekávají v 62 %, že nastupující generace budou žít v horším světě, než žijeme dnes. Od opatření typu snižování emisí pak lidé očekávají, že zlepší stav především pro tyto budoucí generace, a to nejen lidí, ale celé přírody včetně kvality ovzduší či zemědělské půdy.



(Zdroj: převzato z výzkumu FSS 2021)

Skoro dvě třetiny respondentů je pro omezení emisí, a to bez ohledu na to, jak moc se zapojí další země. Že by však lidé sami mohli s omezením emisí něco udělat si myslí spíše skromných 41 %. Podle Eurobarometru z roku 2021 si v Česku jen 22 % lidí myslí, že je každý zodpovědný za boj s klimatickou změnou. Evropský průměr je 41 %.

Současně vnímá 58 % respondentů omezení uhlí jako hrozbu pro českou ekonomiku. Za ještě větší hrozbu pak považují omezování produkce masa. Na individuální rovině však vnímá omezení uhlí jako hrozbu jen 31 % dotazovaných. Skoro dvě pětiny lidí by uhlí nahradilo obnovitelnými zdroji a jen jedna pětina by volila zdroje jaderné.

Hlavní břemeno za řešení má ležet na institucích typu ministerstvo životního prostředí, průmysl, stát či Evropská unie. Negativně se lidé staví k protestům a blokádam.

Většina lidí také důvěřuje vědcům a vědecké expertíze. Z toho plyne, že očekávají expertní řešení, které budou uvádět do praxe odpovědné orgány a které bude mít podobu nových technologií či omezování znečišťovatelů. Tato řešení jsou ochotni podporovat a v určité míře na nich participovat, například tříděním odpadů či úspornými opatřeními.

Paralelně v české společnosti chybí jakákoliv všeobecně známá autorita, podle níž by se lidé v otázce klimatu orientovali. Nejznámějšími postavami jsou Greta Thunberg a Greenpeace, jejichž postoje zná shodně okolo 45 % respondentů. Další aktéři a organizace jsou veřejnosti takřka neznámí. Potěšující je, že jednoznačně nejhůře hodnoceným aktérem v oblasti klimatu je bývalý prezident Václav Klaus.

Jen minoritní část veřejnosti je ochotna přistoupit na to, že by snížila svůj životní standard, že by za něco platila více nebo byla v zájmu proklimatických opatření více zdaněna (pro je pouze 9 % lidí). Mezi těmito mantinely nicméně existuje volný prostor pro působení, kdy 55 % lidí deklaruje ochotu změnit svůj způsob života, byť není jasné, co si pod tím představují.

Kdo je kdo

Byť si hrozbu změny klimatu uvědomují všichni napříč věkovým či politickým rozdělením, přesto je možné nalézt skupiny, které jsou problému nakloněny více, a které méně.

Výzkum ČRo identifikoval jako více znepokojenou stavem klimatu skupinu, kterou označuje za “nastupující kosmopolitní třídu,” což jsou spíše mladší lidé s nadprůměrným příjmem, ale podprůměrným majetkem a současně s vysokým kulturním a sociálním kapitálem.

Nejskeptičtější skupinu pak tvoří “zajištěná střední třída,” která má vysoké příjmy i majetek, ale jen mírně nadprůměrný sociální a kulturní kapitál. Nicméně i rozdíl mezi těmito skupinami tvoří pouhých 9 %.

Výraznější rozdíl našel výzkum ČRo mezi pohlavími, kdy ženy patří k těm více přesvědčeným o naléhavosti problému (41 % ve srovnání s 28 %), zatímco muži jsou vůči problému častěji skeptičtí. Dle výzkumu FSS je naopak vliv pohlaví velmi slabý.

	PŘESVĚDČENÍ	ZNEPOKOJENÍ	NEJISTÍ	SKEPTIČTÍ	KRITIČTÍ
MUŽI	28 %	19 %	22 %	19 %	12 %
ŽENY	41 %	25 %	16 %	13 %	6 %

(Míra přesvědčení o naléhavosti klimatické změny dle pohlaví. Zdroj: převzato z ČRo 2020.)

Výzkum FSS pak nejskeptičtější skupinu (tvoří pouhých 6 % populace), popsal jako v průměru padesátiletého muže, který spíše nedůvěřuje vědcům, zajímají jej technické novinky a radí se spíše k pravicovým a konzervativním. Politicky má nejbližší k SPD a Trikolóře.

Jeho protipólem jsou angažovaní (11 %), což je v průměru čtyřicetiletá žena, kterou zajímá životní prostředí, zdraví, seberozvoj a politika, a považuje se za demokratku. Zvažuje volbu stran Pirátů a Starostů, dále v pořadí jsou Spolu a Zelení.

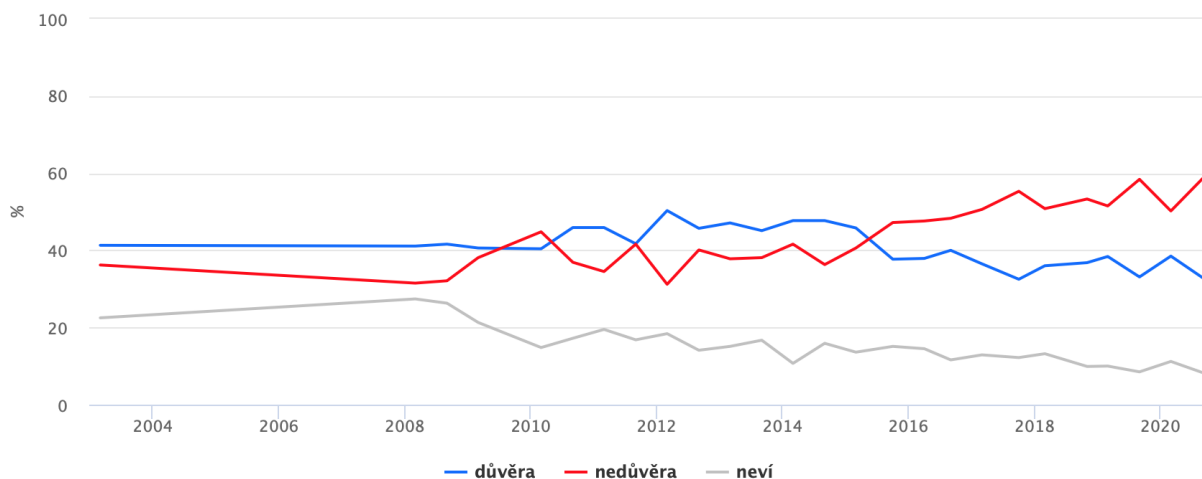
Největší skupinu tvoří Sympatizující (49 %), což je častěji žena ve věku 48 let. Zajímá ji zdraví, životní prostředí a má ze všech skupin největší obavy z koronaviru. Jsou jí blízké myšlenky ochrany přírody, ale má spíše nedůvěru k ekologickým organizacím. O změně klimatu a roli člověka nepochybuje, ale spíše si nemyslí, že by ji to osobně postihlo. Myslí si, že by měla své dopady na klima omezit bez ohledu na ostatní a k tomu, že by se omezila, se staví neutrálně. Politicky má nejbliže k Pirátům a starostům a k ANO.

Co si myslí o aktivistech a neziskovkách

Podle výzkumu FSS se 78 % lidí považuje za ochránce přírody a 48 % za ekology. Nicméně ekologickým sdružením důvěřuje jen 32 %, zatímco 43 % jim nedůvěřuje. I tak se ekologická sdružení těší hned po vědcích nejvyšší důvěře. 39 % lidí pak považuje nevládní a neziskové organizace za přínos pro Českou republiku.

Výsledky korespondují s výzkumem [CVVM](#), podle něhož důvěřuje neziskovým organizacím jen 32 % lidí a jejich počet v posledních letech klesá. Nicméně velmi zde záleží na tom, co si kdo pod tímto termínem představí.

DŮVĚRA NEZISKOVÝM ORGANIZACÍM



(Zdroj: převzato z výzkumu CVVM - Časové řady vybraných otázek výzkumu Naše společnost 2020.)

Na druhou stranu, když jsou lidé dotázáni na ochranu životního prostředí, hodnotí velmi pozitivně činnost ekologických organizací. Podle průzkumu [CVVM](#) z roku 2020 je hodnotí dobře 54 % lidí.

Krise roku 2022

Nejen v kontinuálních evropských průzkumech můžeme sledovat pohyb mezi prioritami společnosti. Veřejná a mediální pozornost se dokáže napřít dlouhodobě maximálně k jednomu či dvěma tématům a růst palčivost klimatu může snadno vystřídat jiné téma, jako byly v minulosti uprchlická krize či epidemie, a jakým je v tuto chvíli (léto 2022) inflace a růst cen energií, které se staly hlavními problémy, které veřejnost pociťuje.

V průzkumu Eurobarometru, který se uskutečnil na počátku roku 2022 ještě před vypuknutím války na Ukrajině, dominovaly v České části zcela jednoznačně jako největší tuzemské problémy dodávky energií a inflace, což jsou dva jevy, které byly v předchozích letech prakticky neviditelné. Inflaci, kterou v předchozím roce vnímalo jako problém 19 % respondentů, zmínilo jako hlavní problém České republiky 70 % dotazovaných. Podobný, byť v zimě před válkou ještě ne tak dramatický růst, zaznamenala energetika, kterou zmínilo 28 % lidí.

Je proto třeba vždy vnímat a sledovat, co se aktuálně ve společnosti děje a jaké problémy lidé řeší. Názory veřejnosti jsou mimo hodnotové rámce velmi proměnlivé a v chudším českém prostoru citlivé na jakékoli ekonomické pohyby a ohrožení. V případě komunikace klimatických témat je proto třeba současnost a ekonomické faktory vždy pečlivě zohlednit.

Závěr

Při hodnocení postojů české společnosti je nutné nenechat se oklamat názory, kterou jsou nejčastěji slyšet v médiích a od politiků. V tuto chvíli se zdá, že má česká veřejnost ohledně klimatu a působení člověka na změnu klimatu jasno. Jasno naopak nemá v tom, co s tím dělat. Většinou má veřejnost spíše averzi k demonstracím a blokádám, a to nejen v souvislosti s klimatem. Očekává spíše vědecké a odborné řešení, které budou prosazovat odpovědné instituce a organizace. Na opatřeních je veřejnost ochotná z velké části participovat s výjimkou případů, kdy by mělo dojít ke snížení životního standardu nebo k finanční spoluúčasti.

Při přípravě kampaní je zbytečné předem předsudečně očekávat odpor od určitých segmentů společnosti jen na základě věku, vzdělání či místa bydliště. Konsenzus o klimatických změnách je celospolečenský. Místo „strašení“ veřejnost očekává spíše návrhy řešení. To se týká prakticky všech potenciálních cílových skupin s výjimkou těch „skeptických.“

Vždy je nutné přistupovat v daném případě a v dané lokalitě k lidem či společenstvím individuálně. Nelze rozhodně odhlížet od ekonomického kontextu a očekávání lidí do budoucna. Některá opatření jsou pro některé skupiny ekonomicky nedostupná, na jiná zase mohou slyšet v rámci svých individuálních úspor. Vývoj v posledních letech je natolik dynamický a nepředvídatelný, že úspěšné strategie z jednoho roku mohou být nepoužitelné již v tom následujícím, což může platit také obráceně.

Co číst dál:

Výzkum pro Český rozhlas 2020 - celé znění:

https://www.irozhlas.cz/sites/default/files/uploader_unmanaged/rozdeleni_svobodou_k_210509-163355_cib.pdf

Shrnutí v textech iRozhlasu:

https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/zmena-klimatu-sucho-migrace-vyzkum-rozdeleni-svobodou-datova-zurnalistika-cesky_2105120534_nkr

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/co2-uhlikova-stopa-letani-tridy-rozdeleni-klimatem-svobodou-kalkulacka-spocitat_2105100500_cib

Výzkum FSS 2021 - celé znění:

<https://webcentrum.muni.cz/media/3331473/czklima2021.pdf>

Shrnutí v tiskové zprávě:

https://webcentrum.muni.cz/media/3330850/czklima2021_tz.pdf

**Výzkumy Eurobarometru
2021**

https://ec.europa.eu/clima/citizens/support_en

2019

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2212>

2017

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2140>

Češi a klima - výzkum STEM z roku 2020

<https://www.stem.cz/cesi-se-obavaji-zmen-klimatu-a-podporuji-uhlikovou-neutralitu-maji-ale-strach-z-dopadu-na-ceskou-ekonomiku/>

European Social Survey 2016/2017 - srovnání Česka a dalších zemí

https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/soubory/sou_tiskova_zprava_ess_klimaticka_zmena.pdf

Eurobarometr 2022

<https://euroskop.cz/2022/04/21/novy-eurobarometr-cesi-vnimaji-eu-pozitivneji-problem-vidi-v-inflaci-a-energetice/>

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2553>